

Posudek oponenta disertační práce

Student: **JUDr. Viktor Gazda**

Název práce: **Gnozeologická východiska dokazování před soudem**

Studijní program: Teoretické právní vědy – Teorie, filozofie a sociologie práva

Školitel: Prof. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.

Oponent: prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.

Pracoviště oponenta: Právnická fakulta UPJŠ, Kováčska 26, P.O.BOX A-45, 040 75 Košice, Slovenská republika

I.

Aktuálnost zvoleného tématu

Viktor Gazda se již české právnické veřejnosti představil monografickou prací z oboru důkazního práva (*Hledání pravdy v civilním procesu*. Wolters Kluwer ČR, 2020); sluší se připomenout, že jsem patřil mezi její recenzenty a moje recenzní posouzení vyústilo do jejího pozitivního hodnocení – konstatoval jsem v něm, že recenzovaná práce „je hodnotnou, přínosnou publikací, přinášející rozsáhlou sumu poznatků uspořádaných v přehledné a promyšlené systematice, nadto i řadu vlastních tezí a závěrů. Kniha je zároveň napsána čtivým, poutavým stylem, je napsána i v dobrém slova smyslu didakticky, jelikož autor vede čtenáře objasněním důvodů a směrů předkládaných úvah. Kniha představuje jednak odborný přínos v oborech obecné teorie práva i občanského práva procesního, a jednak má všechny předpoklady stát se rovněž zajímavým titulem pro studenty právnických fakult i pro kolegy z právní praxe, zajímajících se o teoretické otázky oboru.“ Sluší se rovněž doplnit, že kolega Gazda se problematikou právně-filosofických aspektů dokazování zabývá systematicky, důkazem čehož jsou i jeho další publikace (GAZDA, V. Míra důkazu a úloha pravděpodobnosti v důkazním právu. *Právní rozhledy*, 2019, č. 3; GAZDA, V. Theories of Truth in Legal Fact-Finding. In: KLAPPSTEIN, V.; DYBOWSKI, M. (eds.): *Theory of Legal Evidence — Evidence in Legal Theory*. Cham: Springer, 2022).

Označuje-li disertant svůj přístup (perspektivu) ke zpracování tématu uvedené monografie termínem „interní“, na rozdíl od něj v disertaci postupuje odlišnou metodologií, pro níž volí termín přístup „externí“. Onen přístup vymezuje základní zaměření práce, jakož i formulaci odborných otázek, jejichž řešení je cílem disertace (s. 12): „Jaké jsou stěžejní právně-filosofické, gnozeologické aspekty (tj. aspekty z pohledu teorie poznání) soudního dokazování? Jaké je myšlenkové nastavení důkazního práva? ...jsou to právě pojmy objektivity, legitimacy, správnosti, pravdivosti, pravděpodobnosti a další, jejichž obsah ze zákona jednoduše nedovodíme. Vlastní myšlenková, chceme-li filozofická, gnozeologická náplň a základ důkazního *přístupu* leží vně pozitivního práva samého. Jenže právě tyto myšlenkové konstrukty značně předurčují podobu a aplikaci zákona a také, jak *hodnotově úspěšně* bude v praktickém dokazování soud postupovat. To pak také ovlivní, jak správně a v jakém rozsahu bude zjištěn rozhodný skutkový stav. Takový, na jehož základě lze soudní při správně a spravedlivě rozhodnout. Jinými slovy mi jde o právně-filosofické objasnění pojmu důkazního práva.“

Disertant pečlivě objasňuje zvolenou perspektivu zkoumání problematiky dokazování, tj. rozdíl v interní („soudcovské“) a v externí perspektivě nahlížení na problematiku dokazování v právu, metaforicky řečeno (s. 23), „nejde mi jen o určení subjektu, jehož očima na věc nahlížíme, ale o povahu a účel jeho analytické činnosti. V mém pojetí by interní perspektiva šachu byla zkoumáním tahu např. pěšcem a střelcem. Posuzovali bychom, jakým nejlepším způsobem se má střelec ve vztahu k pěšcům pohybovat tak, aby mohl ohrozit soupeřova krále. To je metafora na

proces provádění důkazu na účelem jeho správného hodnocení. Externí perspektiva šachové partie by znamenala analýzu hry jako takové. Ptali bychom se např.: Jakou úlohu představují tahy střelcem a pěšcem ve vztahu k ohrožení krále? Které figurky jsou strategicky významnější? Jaký je vztah dámy a věže? V první situaci chceme spíše zjistit, jak co nejlépe zvládnout dílčí strategii, která může přispět k celkové výhře. Druhá situace více objasňuje pojem hry šachy; snaží se načrtnout obecnou teorii, v jejímž rámci by dílčí strategie mohly probíhat a uspět.“ Za poněkud složitým výkladem objasňujícím disertantův přístup ke zkoumání problematiky dokazování v právu se skrývá aktuální téma (řekl bych, věčně aktuální, a to bez ohledu, v jaké intenzitě se mu teorie práva, zvláště teorie procesního práva, v tom, kterém období věnuje): je jím přiblížení se k pochopení východisek, z nichž plynou hlediska míry dokazování, metody dokazování, procesní principy ovládající důkazní právo a je jím dále otázka, zdali mohou taková východiska být univerzální.

Konstatování aktuálnosti daného tématu nepovažuji za klišé, za formální konstatování, za jakousi „povinnou jízdu“ oponenta disertačních prací. Pochopení, resp. přiblížení se k pochopení východisek z nichž plynou hlediska míry dokazování, metody dokazování, procesní principy ovládající důkazní právo, umožňuje hlubší teoretické uchopení problematiky důkazního práva a umožňuje i jeho intelektuálně přesnější uplatňování soudcem, jakož i dalšími účastníky procesu dokazování.

II.

Struktura disertace – zvolené metody jejího zpracování

Po zevrubném nástinu předmětu práce a jejího účelu samotný výklad disertant otevírá srovnáním racionalistické tradice dokazování a „nového učení o důkazu“ (s. 26): „Chci tyto teorie poměřit a zjistit, zda jejich silné stránky mohou v rozsahu, v němž se nevyklučují, poskytnout ucelený filozofický přístup k dokazování v právní filozofii. Typickým rozkošem mezi nimi jsou odlišné představy o poznatelnosti pravdy, její úloze, dále o roli pravděpodobnosti, možnostech snížení rizika justičního omylu atd. Má hypotéza je taková, že obě paradigmaty se jen v menší části vylučují, spíše nahlížejí na dokazování z jiných úhlů pohledu a kladou důraz na různé jeho složky.“ Následuje pouhá zmínka, nikoli rozbor, věnovaná srovnání anglosaského a kontinentálního, lépe řečeno německo-rakousko-československo-českého přístupu v důkazním právu (s. 29), načež disertant obrací pozornost k racionalistické důkazní koncepci (s. 30 a násl.). S odkazem na Twininga vyslovuje konstatování, dle něhož „*důkazní racionalisté* povětšinou vyznávají korespondenční teorii pravdy“ (s. 35). Pouze na okraj jejího obsahu připojuje důležitou poznámku k vztahu teorie dokazování a přípustnosti důkazů (s. 32): „...i kdyby byla např. pravda nejvyšší hodnotou skutkové fáze aplikace práva, pak nemůže mít realisticky absolutní prim, neboť relevantní hodnoty a účely se i v důkazním právu mohou navzájem vylučovat; panuje mezi nimi napětí“. Po nástinu racionalistické důkazní koncepci předkládá nástin *New evidence scholarship* (s. 37 a násl.), na jejíž adresu formuluje následující charakteristiku (s. 38, 40): „...*stimulem* rozvoje moderních učení je mimo jiné právě důraz na pravděpodobnost a důkaz ve vědeckém, matematickém slova smyslu. ... Nová učení o dokazování jsou více spjata s pravděpodobností, přímo s teoriemi pravděpodobnosti a vůbec výzkumem inferencí pravděpodobnostní povahy ... Další změnou oproti racionalistické tradici je zohledňování vědeckého vývoje, např. expertních důkazů, včetně forenzních, a poznatků psychologie. ... Zatímco jsou moderní učení značně ovlivněna vědeckými důkazy, často v exaktním smyslu (operují-li s pravděpodobností, tak typicky v číselné podobě), pak tradiční přístupy jsou mnohem více spojeny s vážením důkazů navzájem. Tedy hodnocením důkazů ve vzájemných souvislostech podle toho, jakou soudce přiznává relativní váhu navzájem soupeřícím důkazům.“ Disertant přitom poukazuje i na úskalí moderní důkazní teorie (s. 110): „Moderní důkazní teorie zdůrazňují význam pravděpodobnosti nejen epistemické, ale také ve

kvantifikovatelném, statistickém pojetí. Exaktnost zde však nemá stejný význam jako v přírodních vědách. Moderní doktríny zohledňují v teoretických analýzách poznatky bayesianismu a statistických inferencí. Jde o induktivní vyvozování statistické povahy, v jehož propočtu je zohledněna racionalita argumentů o nejistých proměnných. Problémem je kvantifikace z povahy nikoli exaktních předpokladů, bez níž však nelze výpočet provést.“

Opět na okraj reprodukce obsahu dvou důkazních koncepcí disertant přičiňuje důležitou poznámku (s. 42): „...nelze zaměňovat neúplnost důkazů jako nedostatečných vstupních předpokladů a nejistotu o výsledku dokazování — o skutkových závěrech.“ Svoji analýzu opírá o anglosaské odborné prameny, což opírá o následující důvod (s. 43): „...dokazování bývá v právní vědě zkoumáno v právně-filozofickém smyslu především v anglosaské literatuře“. S uvedenou tezí nelze souhlasit – pouze ilustrativně odkazují na tomto místě na texty Marka Schweizera a Luboše Tichého, jež čtenáře rozsáhle seznamují – kromě jiného – i s německými a rakouskými teoretickými pracemi z oboru důkazního práva (SCHWEIZER, M. *Beweiswürdigung und Beweismaß. Rationalität und Intuition*. Tübingen, Mohr Siebeck: 2015; TICHÝ, L. Míra důkazu – základní problémy z hlediska srovnávací analýzy. *Právník*, 12/2019; TICHÝ, L. Pravděpodobnost v hmotném právu a míra důkazů (skica o možné změně paradigmatu v NOZ). *Bulletin advokacie*, č. 12, 2013). Nemohu se na tomto místě nevrátit i do minulosti a nezmínit stěžejní dílo Savignyho (SAVIGNY, C.F. von *Die Prinzipienfrage in Beziehung auf eine neue Strafprozessordnung*. Berlin 1846).

Vše zatím vyřčené je ouverturou vedoucí k jádru disertantových úvah (s. 45): „Užívá-li teorie důkazního práva filozofické pojmy a některé postuláty, měli bychom mít na zřeteli jejich původní filozofický význam. Jinak hrozí, že dané teze budou ve specifickém právním kontextu rozvíjeny buď nedostatečně odůvodněně, anebo přinejmenším zavádějícím způsobem.“ Následně seznamuje čtenáře se základními tezemi racionalismu, empirismu, realismu, idealismu, analytické filosofie, hermeneutiky a filosofie postmoderny. Na úrovni disertační práce očekávám však již rozbor vycházející z původních, originálních děl, nikoli téměř výhradně ze základních učebnic (jakkoli reprezentativních, kupř. učebnice Anzenbacherovy) nebo děl slovníkových. Nejpozitivnější na této rekapitulaci je její vůdčí otázka (s. 52), a to „zda v důkazním právu spatřujeme takové aspekty, že bychom na jejich základě mohli shledat důkazní poznávání před soudem jako spíše realistické, nebo spíše idealistické. Nejde o to, co si v tomto ohledu myslí konkrétní soudce, ale zda důkazní právo jako obor vykazuje rysy určité teorie.“

Předpokladem hledání odpovědi na tuto otázku, čili předpokladem úvah o filozofických základech důkazního práva, je objasnění pojmů jistoty, omylu, pochybnosti (zvláště s ohledem na předporozumění soudce), schématu aplikace práva, kategorií pravdy a pravděpodobnosti, bayesianismu (s. 63 a násl.). Pojmy jistoty, omylu, pochybnosti v kontextu s pojmem přeporozumění soudce disertant spojuje s „vnitřním přesvědčením soudce“. Poukazuje v této souvislosti na nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4266/16, v němž je obsaženo objasnění obsahu tohoto pojmu: „Soudce totiž musí být vnitřně přesvědčen o určité skutečnosti, aby mohl vynést rozhodnutí, kdy míru ‚přesvědčení‘ soudu nelze předem určovat, protože soudce je při rozhodování nezávislý a je vázán pouze zákonným příkazem, který mu ukládá zásada volného hodnocení důkazů respektovat. Podstatou volného hodnocení důkazů je takto myšlenková činnost soudce, kterou tvoří takové elementy, jako jsou například průměrné životní zkušenosti každého člověka, osobní životní i profesní znalosti a zkušenosti soudce a zvláštní poznatky zjištěné při projednávání konkrétní věci (srov. například nálezy sp. zn. III. ÚS 464/99). Tato zásada volného hodnocení důkazů přitom stanoví způsob, kterým soudce důkazy hodnotí, a otevírá též prostor pro soudcův svobodný úsudek, čímž vytváří příznivé prostředí pro vnitřní přesvědčení soudce o dostatečné míře důkazů potřebných k rozhodnutí ve věci (například nálezy sp. zn. I. ÚS 1428/13).“ Vymezování kategorie vnitřního

přesvědčení na pozadí „průměrných životních zkušeností“¹ soudce nabízí celou řadu pěkných příkladů ze soudní praxe. Nedá mi – nejen kvůli odlehčení výkladu, nýbrž i kvůli poukazu na človenčenství odůvodnění soudních rozhodnutí – nezmínit alespoň jeden z nich, rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2682/2013. Epika této kauzy je zajímavá: Ve věci šlo o žalobu o neplatnost okamžitého zrušení pracovního poměru. Žalobce se přitom dopustil jednání vytýkaného mu v okamžitém zrušení pracovního poměru tím, že úmyslně a v opakovaných případech přidával do nápojů jiných zaměstnanců žalované, včetně nadřízeného, konzumovaných na pracovišti, projímadlo. Nalézací a odvolací soud žalobu zamítl, a to vycházející ze zhodnocení některých nepřímých důkazů (zejména toho, že v osobních věcech žalobce byla nalezena lahvička s projímadlem, které obsahovalo látku pikosíran, zjištěnou v jednom ze vzorků konzumovaných nápojů, a že žalobce, který na pracoviště „vnesl negativní emoce“, měl příležitost projímadlo do nápojů vpravit, neboť je nosil neustále s sebou), z čehož soudy vyvodily závěr, podle něhož „předmětný skutkový závěr bylo možné s velkou mírou pravděpodobnosti připustit“. Nejvyšší soud v kasačním rozhodnutí soudu odvolacímu vytknul skutečnost, nepochybně vycházející z „průměrné životní zkušenosti“, že do procesu hodnocení důkazů měl zahrnout i výpověď žalobce jako účastníka řízení, v níž vysvětloval okolnost, že u sebe měl na pracovišti projímadlo, svými zdravotními problémy s hemeroidy, a v této souvislosti připomněl, že se odvolací soud měl zabývat tím, zda lze toto vysvětlení vzhledem k povaze žalobcem tvrzených zdravotních potíží považovat za věrohodné.

Na tomto místě úvah disertant do nich vnáší pojem správnosti poznání (s. 112). Inspirací pro něj je Alexyho pojem správnosti (Richtigkeit, Anspruch auf Richtigkeit), a jeho spojení i s akty aplikace práva (s. 113-114). Připomeňme, že u Alexyho jde o fundamentální hodnotové kritérium platnosti práva, pojem, jimž Alexy nabízí vlastní vyjádření Radbruchovy formule. Připomeňme též, že analogicky s Alexyho koncepcí postupoval Ústavní soud ve věci sp. zn. I. ÚS 281/97, v níž uplatnil argumentaci předností přirozeného před pozitivním právem i v řízení o ústavních stížnostech. V předmětné věci soud posuzoval důvodnost nároku na náhradu škody u stěžovatele, který byl těžce zraněn zásahem střely dne 22.8.1969 v Brně při demonstracích proti okupaci Československa armádami Varšavské smlouvy. Všechna zamítavá rozhodnutí obecných soudů, proti kterým ústavní stížnost směřovala, se opírala o princip rei iudicatae, a to s poukazem na soudní rozhodnutí z roku 1977, kterými byl nárok stěžovatele na odškodnění zamítnut. Ústavní soud v tenoru svého rozhodnutí konstatoval, že tehdejší soud rozhodl v rozporu se závazkem tehdy již pro Československo platné mezinárodní smlouvy – Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, pročež „bylo třeba v dané věci zvážit, zda vzhledem ke specifické povaze tohoto případu lze uplatnit princip ‚rei iudicatae‘ na rozsudek soudu, který porušil základní práva, jež byla v době rozsudku pro soud závazná“. Uvedl dále, že „věc byla rozsoudena formálním prostředkem označeným za rozsudek, avšak materiálně způsobem, který je v rozporu se zásadou spravedlivého projednání věci“, z čehož dovodil závěr, dle něhož „materiálně nelze chápat rozsudek, o který se opírá námitka ‚věci rozsoudené‘ v tomto případě jinak, než jako cílený, politicky motivovaný akt obrany totalitního státu vůči nárokům, vzneseným obětí jeho aktivit“. Vycházející z takto vyloženého právního názoru, Ústavní soud odepřel soudním rozhodnutím z roku 1977 právní účinky, čili, jinými slovy, jakkoli byly tyto přijaty procesně adekvátním způsobem, v důsledku extrémního rozporu jejich obsahu se zásadou spravedlivého projednání věci Ústavní soud prolomil důsledky plynoucí z principu rei iudicatae.

Disertant opouští Alexyho spojení pojmu správnosti (Richtigkeit) s hodnotovým obsahem práva nezbytným pro přisouzení jeho platnosti, a přenáší jej do role hlediska hodnocení důkazů a z nich vyvozených skutkových zjištění opodstatňujících vyvození určitých právních důsledků (s.

¹Ke kategorii zkušenosti jako kritéria volného hodnocení důkazů viz KRAATZ, E. *Der Einfluss der Erfahrung auf die tatrichterliche Sachverhaltsfeststellung: Zum „trafprozessualen“ Anscheinsbeweis*. Berlin, 2011. SCHWEIZER, M. *Beweiswürdigung und Beweismaß*. Tübingen, 2015, s. 368 a násl.

120): „Ačkoli správnost očividně není termín přehnaně oplývající gnozeologickým obsahem, nevylučuje to, aby i úspěšné dokazování nemohlo být hodnoceno jako *správné*. Je ale zřejmé, že jde o termín gnozeologicky méně přesný a širší, než je např. pravda nebo pravděpodobnost, avšak pro tuto diskusi stále relevantní. Nicméně nemusí být nic špatně na tom říct, že soud hodnotil důkazy *správně*. Asi by však u právní složky aplikace bylo zvláštní říci, že soud věc *pravdivě* právně posoudil.“

Následně se disertant věnuje argumentům vypovídajícím proti adekvátnosti použití kategorií pravdy a pravděpodobnosti v důkazní teorii – jeho argumentace je konkrétní, formuluje ji jak na adresu deflačních (redundačních) teorií pravdy (s. 132) tak i inflačních teorií pravdy (s. 143). Svůj závěr rozšiřuje i na pojem míry důkazu (s. 158): „Výše jsem dospěl k závěru o nepřiléhavosti teorií pravdy k soudnímu přesvědčení; k tomu, že kritéria teorií pravdy nejsou v soudním dokazování pojmově nebo funkčně naplnitelná. Musím proto tento závěr vztáhnout také k důkaznímu standardu, který o pravděpodobnosti běžně uvažuje.“ Poznámává dále (s. 159), že „v našich právních podmínkách zákonodárce nestanovil pravidlo upravující důkazní standard“. S uvedeným konstatováním nemohu souhlasit: Trestní řád, příp. občanský zákoník (§ 2915 odst. 1 a § 2925 odst. 2, § 1729 odst. 1), zakotvují pro přijetí jednotlivých druhů rozhodnutí z hlediska jejich účelů rozdílnou míru dokazování (lze v této souvislosti mluvit o redukci či zvýšení míry dokazování). Obecně jsou orgány činné v trestním řízení dle § 2 odst. 5 trestního řádu povinné postupovat tak, „aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí“. Pro rozhodnutí ve věci samé z ustanovení § 258 odst. 1 písm. b) a c) trestního řádu, upravujícího vady dokazování zakládající důvod zrušení rozhodnutí nalézacího soudu v odvolacím řízení, vyplývají tyto požadavky na míru dokazování: jasnost a úplnost skutkových zjištění týkajících se přezkoumávané části rozsudku, vypořádání se se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, absence pochybnosti o správnosti skutkových zjištění ohledně přezkoumávané části rozsudku. Dle § 67 trestního řádu při rozhodování o vzetí do vazby je míra dokazování stanovena tím, že „dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný“, a dále, pro naplnění zákonných podmínek útěkové, koluzní a předstižné vazby zákon vyžaduje prokázání „důvodné obavy“ plynoucí „z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností“.

Rozdíly v míře dokazování disertant nespatřuje v účelu toho, kterého důkazního řízení (čili v řízení trestním v rozdílu účelů mezi rozhodnutím o vazbě a rozhodnutím ve věci samé a od tohoto rozdílu se odvíjející rozdílnosti v míře dokazování), nýbrž uvádí (s. 161), že „sama teorie jednoho pravidla o důkazním standardu není koncipována tak, aby obsáhla vějíř důkazních situací, vyžadujících specifickou míru důkazu“ (viz též s. 182). Dále disertant na adresu požadavků koherenční teorie pravdy v důkazním řízení uvádí (s. 182): „...podle mého názoru nemusejí na prokázání tvrzené okolnosti ukazovat *všechny* zjištěné skutečnosti. V soudním kontextu je nutné dodržet důkazní standard, tj. naplnit míru přesvědčení o úspěšném podání důkazu. Nebudou-li všechny důkazy, u nichž byl příslušný standard pokořen, souladné, bude nutno racionálně vyvažovat v kontextu specifických okolností každého případu. Požadavek na shodu *všech* zjištěných skutečností by byl pro soudní proces přemrštěný a mohl by nepřipustně zasahovat do principu zákazu odepření spravedlnosti.“ Z těchto tezí vyplývá, že v meritorním rozhodování by soud uplatňoval rozdílnou míru dokazování kupř. pro hodnocení výpovědi svědka a pro hodnocení listinného důkazu nebo důkazu znaleckým posouzením. To by znamenalo interpretovat ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu v tom smyslu, že pro závěr o naplnění komponentů skutkové podstaty v závislosti od aplikovaných důkazů platí rozdílná úroveň míry dokazování. O obou uvedených disertantových tezích mám pochybnosti.

Dokazování je komponentem aplikace práva. Počátkem aplikace práva je uvědomění si určitých empirických faktů a jejich prvotní právní posouzení (podřazení pod určitý prvotní právně-

normativní rámec). Z tohoto rámce pak plyne nutnost zaostření (zoomu), tj. nutnost přesného určení rozsahu skutkových zjištění, nezbytných pro naplnění skutkové podstaty daného (hypotetického) normativního rámce. Konfrontace takto vymezeného rozsahu skutkových zjištění se skutečně zjištěným skutkovým stavem pak vrací proces aplikace opět k právně-normativnímu rámci. Jeho výsledkem je buď možná korekce (tj. změna právní kvalifikace) nebo přijetí závěru o právní normou vyžadované korelaci (tj. závěr o možné subsumpci skutkových zjištění pod skutkovou podstatu dané právní normy). Ilustrací uvědomění si procesu subsumpce kaskádou korelací v judičiální praxi je požadavek, který zformuloval Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 182/04 pro oblast trestního řízení a v jeho rámci uskutečňovaného hmotněprávního posouzení skutku: „Změna právní kvalifikace vždy přináší potenciální nutnost doplnit dokazování, a pokud soud stojí na stanovisku, že dalších důkazů není třeba, musí svůj závěr odůvodnit. Právní kvalifikace stíhaného skutku ovlivňuje směr dokazování.“ Onus probandi je vymezen skutkovou podstatou aplikované normy. Předpokladem závěru o jejím naplnění a vyvození příslušného právního následku je důkazní řízení, jež – v případě práva trestního – v úplnosti i v jednotlivých komponentech splňuje požadavky korespondence (ve formě teorie falsifikace, čili prokázání dokazovaných skutečností bez důvodných pochybností) a zároveň koherence (čili úplnosti a bezrozpornosti), vyžaduje-li se pro výsledek důkazního řízení „uzavřený řetězec důkazů“, u nějž „nesmí existovat žádná jiná reálná možnost, že by se činu mohl dopustit někdo jiný, než osoba obviněná či později obžalovaná“ (rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 394/97, II. ÚS 418/99, IV. ÚS 10/02, II. ÚS 90/04, II. ÚS 2168/07 II. ÚS 3094/08, II. ÚS 4266/16). Nebyl-li by jeden z komponentů skutkové podstaty v důkazním řízení prokázán „bez důvodných pochybností“, pak by nebyla naplněna ani skutková podstata sama – formálně vyjádřeno takto: jsou-li p, q, r komponenty skutkové podstaty, pak platí: $[(p \ \& \ q \ \& \ r) \ \& \ \sim p] \rightarrow \sim(p \ \& \ q \ \& \ r)$. Jinými slovy vyjádřeno, míra dokazování vyžadována pro závěr o naplnění skutkové podstaty normy nutně platí i pro závěr o naplnění jejích komponentů. Jediný případ, v němž by bylo lze akceptovat v důkazním řízení i u určitého komponentu skutkové podstaty nižší míru dokazování by mohl být případ vůči hlavnímu důkazu tzv. podpůrného důkazu, kdy by samotný hlavní důkaz unesl požadavky na míru dokazování. Ilustrací této situace je náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 499/04, dle něhož důkaz výpovědi tzv. utajených svědků (§ 55 odst. 2 trestního řádu) nesmí být důkazem výlučným ani důkazem hlavním (rozhodujícím), a contrario může být toliko jedním z důkazů, a to důkazem podpůrným.² Otázkou k posouzení v daném případě je eventuální nadbytečnost důkazu (viz náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 569/03): „nadbytečnost důkazu, tj. argument, dle něhož určité tvrzení, k jehož ověření nebo vyvrácení je důkaz navrhován, bylo již v dosavadním řízení bez důvodných pochybností (s praktickou jistotou) ověřeno nebo vyvráceno.“ Interpretovat ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu v tom smyslu, že pro závěr o naplnění komponentů skutkové podstaty v závislosti od aplikovaných důkazů platí rozdílná úroveň míry dokazování by – kromě jiného – založilo neopodstatněnou nerovnost mezi případy, v nichž by stejný komponent stejné skutkové podstaty byl prokazován odlišnými důkazy, pro něž by se vyžadovala rozdílná míra dokazování.

Pointou a tím i vyústěním disertace je teze o nahrazení kategorií pravdy (eventuálně pravděpodobnosti) pojmem správnosti (s. 162, 177, 182): „Správnost je částečně gnozeologickým a současně kvaziprávním kritériem řešení skutkové otázky. Obecně je to z nabízejících se pojmů nejširší relevantní kritérium, které oplývá právními i gnozeologickými aspekty. ... Správnost je finální hodnota důkazních zjištění, která musí být naplněna pravděpodobnostním obsahem. ... Dospěl jsem k závěru, že správnost je nejvyšší míra jistoty o úspěšném podání důkazu, dosažená na základě silné větve racionalistické pravděpodobnosti, která v individuálním případě naplňuje přiměřeně přizpůsobené, obecně pružné pravidlo důkazního standardu. V této teorii nepředstavuje žádné z kvalitativních hledisek pravdivost ve smyslu filozofických teorií pravdy.“

²Dle právní věty uvedeného náleží „k odsouzení obžalovaného nemůže dojít výlučně a ani v převážné míře na základě výpovědi tzv. utajených svědků (§ 55 odst. 2 trestního řádu)“.

Disertace je metodologicky vyzrálým dílem: má pečlivě vystavěnou strukturu, jež sleduje důsledky plynoucí ze zformulovaných otázek, obsahuje analýzu předpokladů jejich posouzení a hledání – vyvozování – odpovědí. Disertant vychází ze širokého záběru filosofických znalostí, klíčovými metodami jeho uvažování jsou analýza a dedukce.

III.

Připomínky k textu

Řadu připomínek jsem uvedl v předchozím textu posudku, týkají se jak jednotlivostí, tak i zformulovaných tezí. Nad jejich rámcem poznamenávám, že z textu práce jsou zřejmé jazykové limity disertanta – v práci vychází vesměs z anglicky psaných děl, není mu přístupná odborná literatura, případně judikatura v jiných jazycích, což v evropském kontextu považuji za omezující – schází tedy poznání německých, či jiných středoevropských – kupř. polských – reflexí dané problematiky v oboru právní vědy. Nejde o formální poznámku. Ona poznámka obsahuje dvě součásti. Absence paradigmatických děl oboru z našeho kulturního prostředí má za následek absenci pochopení způsobu myšlení, jež ovládá (i nevědomě) legislativu i aplikační praxi, má za následek absenci pochopení jednoho segmentu kultury, jejíž jsme součástí. Přejímání podnětů jiných prostředí je nezbytné, zároveň, vypomožeme si zkratkou, právní komparace (a nejen právní) musí být nejen komparací „textů“, nýbrž a zejména komparací kontextů, z nich se tyto „texty“ zrodily.

Pochybnosti budí i facit disertace. Na rozdíl od pojmu pravdy pojem správnost zpravidla ve filosofii označuje implicitně nebo explicitně předpokládaný systém pravidel, který je nebo není dodržen. Zatímco pravda je něco, co je větám přiznáno nebo odepřeno, správnost je obvykle aplikována na činy – včetně lingvistických. Na rozdíl od pravdy, správnost umožňuje gradaci. Postrádám v této souvislosti reflexi základních prací na téma vztahu pojmů pravdy a správnosti – ilustrativně zmiňuji HABERMAS, J. Richtigkeit vs. Wahrheit. *Deutsche Zeitschrift für Philosophie*, 46 (2) 199; HEIDEGGER, M. *Basic Questions of Philosophy. Selected „Problems“ of „Logic“*. Bloomington – Indianapolis, 1994, s. 92 a násl. Vynořuje se otázka, zdali i na facit disertace nedopadá autorova úvaha vyslovená na adresu deflačních teorií pravdy (s. 130, 132): „Domnívám se, že je rozdíl mezi tím, zda odstraníme pravdu jako *slovo* a teorií, podle které je pravda nadbytečná jako *kategorie*. Nahradíme-li slovo *pravda* např. slovem *platnost*, budeme uvažovat o tom, platí-li, že venku prší, nebo ne. Poté dospějeme k závěru, že nemusíme říkat ‚platí, že venku prší‘, opět postačí říci ‚venku prší‘. Takto můžeme slova *pravda* nebo *platnost* nahrazovat a následně eliminovat donekonečna, aniž bychom obsahově zredukovali pojem, který označuje nějaký stav nebo nějakou vlastnost, jimž převážně běžně říkáme *pravda*. ... Zatímco ve filozofické debatě nám může stačit rozejít se závěrem, že pojem pravdy je zbytečný nebo triviální, v důkazně-právním diskurzu (jakož i v běžné mluvě) má pojem pravdy pevně zakořeněné místo. K označení přesvědčení soudu za pravdivé se váže řada vlastností a následků, které nepominou vypuštěním inkriminovaného výrazu. Nadto je zde vysoká šance, že termín pravda by byl nahrazen jinou zkratkou, která by plnila jeho úlohu.“

IV.

Jazyková a grafická úroveň

Práce je koncipována čtivým, zajímavým, přístupným způsobem. Má v sobě potenciál zaujmout čtenáře i svým jazykem. Prosakuje jí zájem autora o zvolené téma. Graficky je pak disertace podána přehledně a systematicky.

V.

Otázky k obhajobě

- Jak by vyznělo případné srovnání disertantovy úvahy (s. 74) k pojmu předsudek z pohledu Gadamerovy hermeneutiky a slavné koncepce modelů lidského rozhodování Daniela Kahnemana (*Myšlení rychlé a pomalé*, 2012),
- Plynou určité důležité podněty pro pochopení pojmu míry dokazování z díla Karla Poppera *Logika vědeckého bádání* (1934, česky, 1997)?

VI.

Závěry

- Autor ve své disertační práci **prokázal** odborný rozhled, schopnost vědecky pracovat, třídit, uspořádat analyzovanou materii a kriticky ji hodnotit. Základní předností práce je jasné vytyčení tezí, kladení zajímavých odborných otázek, koncepční struktura úvah sledující posloupnost při hledání odpovědí na zformulované otázky a formulování argumentů ve prospěch vytyčené teze, jakož i zajímavost, živost zpracování tématu, deficitem jednostrannost v orientaci na prameny poznání. Předností práce je i vědecký a odborný entuziasmus, zaujetí pro právně-teoretickou práci prosakující celou disertací.
- Disertace je napsána na adekvátní odborné úrovni, **splňuje** požadavky kladené na disertační práce v daném oboru, pročez ji **doporučuji** k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertačních prací.

V Brně, dne 14. listopadu 2024

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.